



(1871-1916)

# Не для слави, а для людей

Виставка книг до 155-річчя від дня народження  
українського письменника-сатирика

## Леся Мартовича

**Лесь Мартович (Олекса Семенович Мартович)** – майстер усної розповіді. Більшість своїх творів він оповідав у колі друзів і не записував, тому вони втрачені назавжди. Навіть з-поміж написаного загинула значна частина – через життєві катаклізми ХХ століття. Збереглися близько 30 опублікованих творів, переважно оповідань, які побачили світ здебільшого завдяки співпраці з редакцією львівського “Літературно-наукового вісника”. Лесь також входив до так званої Покутської трійці – умовного об’єднання трьох українських письменників Мартовича, Василя Стефаника та Марка Черемшини.

Лесь народився 12 лютого 1871 року в селі Торговиця на Станіславщині (нині Івано-Франківщина). Батько був сільським писарем, який самотужки зумів опанувати грамоту, і звичайний наймит став “людиною порядною, непідкупною та авторитетною серед односельців”.

Освіту письменник здобував спочатку в місцевій дворічці, потім перейшов до школи в сусідньому селі. Пізніше батько віддав сина на навчання до Коломийської класичної гімназії. Саме там Лесь познайомився з Василем Стефаником та Іваном Семенюком (Марко Черемшина). Навчання давалося легко, тому у вільний час допомагав батькові та займався дрібним підробітком.

Та атмосфера у гімназії була напруженою. Чимало паничів задирали Мартовича, адже він хоч і здібний, проте бідняк. Окрім багатіїв, зневажливо до мужицьких дітей ставилися й самі вчителі, постійно брали на кпини за орфографічні помилки в польській мові, та й за селянський одіж кепкували. Олекса відчув відверту дискримінацію з боку поляків Галичини, які зневажливо ставилися до русинів (українців), яких вважали за мало освічених “мужиків”

Через постійні насмішки “холопські діти” створювали гуртки. Невдовзі Олекса очолив таємне зібрання, учасники якого стрічалися за містом, перечитували заборонені твори, виступали з доповідями на суспільні теми, не оминаючи й політичних. Окрім того, гуртківці ходили по селах, читали мужикам газети, виголошували промови, а ще збирали народний фольклор.

У 1890-ті роки широко розвинувся демократичний рух народовців, провідну роль якого займала прогресивна молодь. Маючи підтримку старших, зокрема [Франка](#) та Павлика, вони почали опікуватися просвітництвом неписьменного населення. Завдяки старанням гімназистів було зібрано чималу бібліотеку, до якої входили книги не тільки українських письменників, а й європейських авторів.

Саме тоді Мартович захопився письменництвом. Перші твори були написані в різних жанрах – то сатира, то лірика, то поеми, то новели. Але молодий автор так і не наважився їх опублікувати, лише читав своїм товаришам-сподвижникам. Та зрештою, не без підтримки друзів, Олекса наважився показати свої твори й іншим читачам. Так у 1889 році в Чернівцях вийшла книжка з оповіданнями “Не-читальник” під псевдонімом Лесь Мартович.

Чималу роль у написанні та публікації відіграв Василь Стефаник, який редагував твори та дав грошей на її випуск. Спочатку книга не викликала захоплення, а точніше просто пройшла непоміченою. Та згодом, все ті ж товариші почали цитувати книгу Леся у своїх доповідях, які друкувалися в періодиці. І саме ці виписки привернули

увагу Франка та Павлика. Останній навіть написав листа молодому письменнику в якому просив не зупинятися й продовжувати творити.

Та цькування “селюків” не припинялося, “городські”, заздрячи успіхам гуртківців, почали нашіптувати керівництву гімназії про їхні неприпустимі студентські вольності. Зрештою, Мартиновича, а за ним і Стефаника й інших побратимів виключили з гімназії за участь в агітаційно-просвітницькій роботі в селах з виступами проти тогочасних станів та звичаїв. Тож закінчувати навчання довелося в Дрогобичі, у гімназії імені Франца Йосифа.

У 1890 році була написана ще одна праця, яка стала справжнім вибухом у літературі. “Лумера” – гостра сатира на попів-москвофілів, що показово опікувалися селянами, а на ділі – дбали лише про себе й жиріли від неробства. Писана покутянською говіркою, ця оповідка стала дуже близькою для простого народу.

У 1892-му Лесь Мартович записався до Чернівецького університету на юридичне відділення. Навчання розтягнулося на цілих 17 років, адже грошей на навчання не було. Щоби мати кошти на життя та науку в 1895 році влаштувався помічником адвоката. Водночас продовжував роботу з гуртківцями, проводив серед селян культурно-освітню роботу; збирав і вивчав фольклорні матеріали; видавав свою літографовану газету “Збірка”; засновував по селах читальні тощо. Окрім того був редактором газети “Хлібороб” і “Громадський голос”, яку раніше редагував Франко. У 1898 році Лесь перебрався до Львова й перевівся до місцевого університету. Відтоді розпочався активний період його творчості. Праці письменника друкувалися в часописах. Загалом було написано 27 оповідань, світ побачило 5 збірок Леся Мартовича: «Не-читальник» ( Чернівці, 1889); «Не-читальник» (Львів, 1900) ; «Хитрий Панько» і інші оповідання ( Львів, 1903); «Стрибожий дарунок» і інші оповідання( Львів, 1905); «Війт. Смертельна справа» ( Львів, 1907).

У 1909 році нарешті Лесь отримав диплом адвоката й відкрив невеличке адвокатське бюро. Та вже за рік, через хвороби, довелося покинути адвокатську практику й перебратися в село Зарубани до товариша. Своєю сім’єю письменник так і не обзавівся. Співпрацював із деякими львівськими виданнями. У 1911 році написав повість “Забобон”. У ній автор сатирично зобразив розбещену й вороже настроєну до мужика польську шляхту та важке життя знедоленої й безправної селянської маси, що шукає шляхи боротьби за свої права. Звісно, видавати таке ніхто не наважився.

Окрім творів, Лесь Мартович займався дисертацією і в 1914 отримав звання доктора права. Але сили з кожним днем покидали тіло письменника. Зрештою 11 січня 1916 року Лесь помер. Йому було 45 років. Похований у сусідньому селі Монастирок.



**Літературно-меморіальний музей Леся Мартовича в селі Торговиця Городенківського району Івано-Франківської області. Фото**



**Погруддя Леся Мартовича на території музею**



**Могила Леся Мартовича**

Творчість Мартовича високо цінували Іван Франко, Ольга Кобилянська, Леся Українка й інші. Михайло Коцюбинський писав: "Я такий прихильник Вашого таланту, – звертався він до Мартовича, – так люблю перо ваше, що вже бодай для того варто мені щось надіслати".

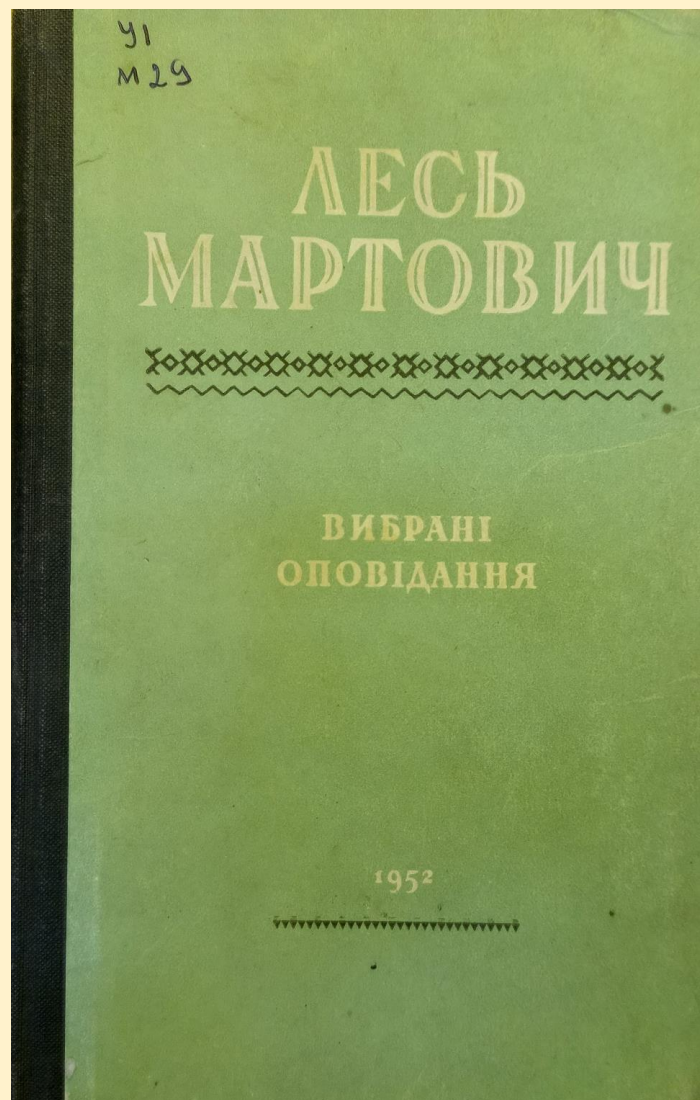
У Львові, Чернівцях, Городенці, Дрогобичі, Калуші, Глушкові, Городку та в багатьох інших містах та селах заході України його іменем названо вулиці. У селі Торговці встановлено пам'ятник біля літературно-меморіального музею, а також проводиться літературний конкурс імені Леся Мартовича.

**Твори Леся Мартовича : Лумера, Іван Рило, Винайдений рукопис про руський край, Мужичька смерть, За топливо, За межу, Зле діло, Стрибожий дарунок., Відміна, Гарбата, Грішниця, Хитрий Панько, Квіт на п'ятку, Війт, Смертельна справа, Булка, Прощальний вечір, Народна ноша, Забобон.**

**Видання: Не-читальник, «Чернівці», 1889; Хитрий Панько і ін. опов., Львів, 1900; Стрибожий дарунок і ін. опов., Львів, 1905; Забобон, Повість, Львів, 1917 (Київ, 1926); Оповідання, Львів, 1922.**

# Твори Леся Мартовича та книги про його життєвий і творчий шлях

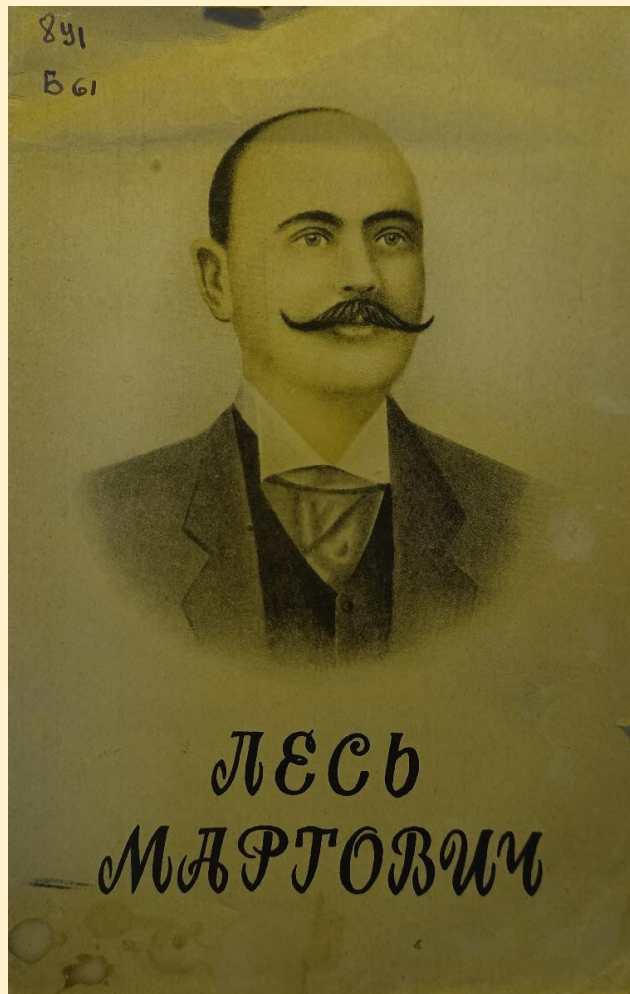
(Зберігаються у фонді бібліотеки інституту)



821.161.2-32

**Мартович Л. Вибрані оповідання / Лесь Мартович.** – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1952. – 195 с.: портр.

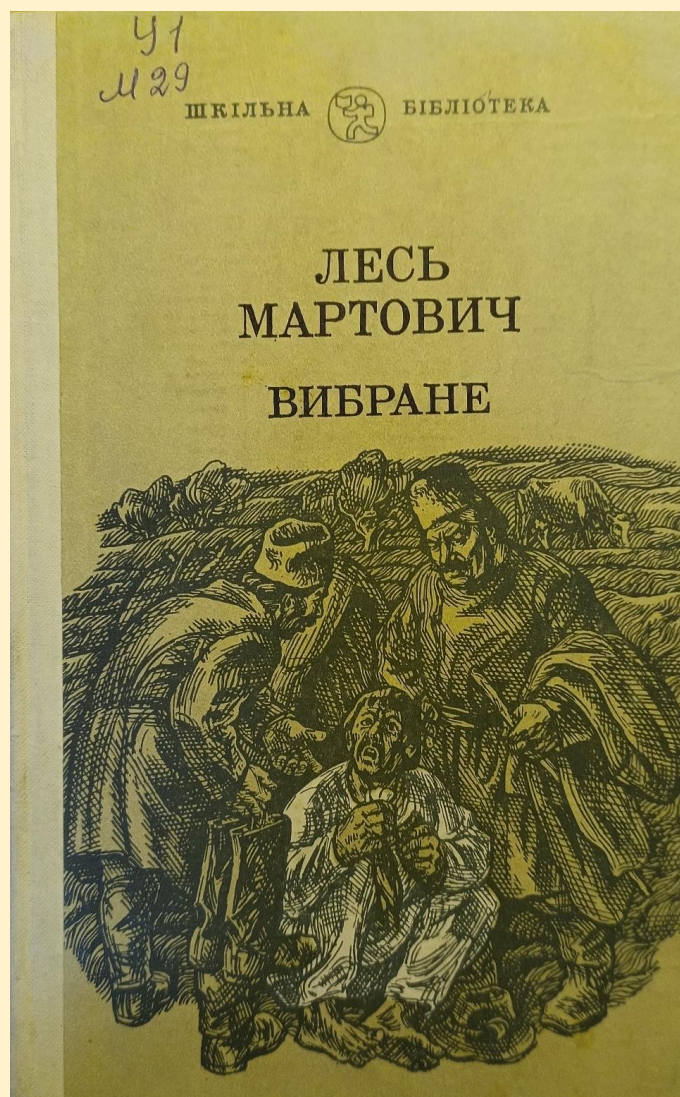
*Видання доволі старе, але в доброму фізичному стані. Зберігається у архівному фонді бібліотеки інституту післядипломної педагогічної освіти.*



82.09.161.2

**Білецький Ф.М. Лесь Мартович / Ф.М. Білецький .—К. Товариство для поширення політичних і наукових знань Української РСР, 1961. – 40 с.**

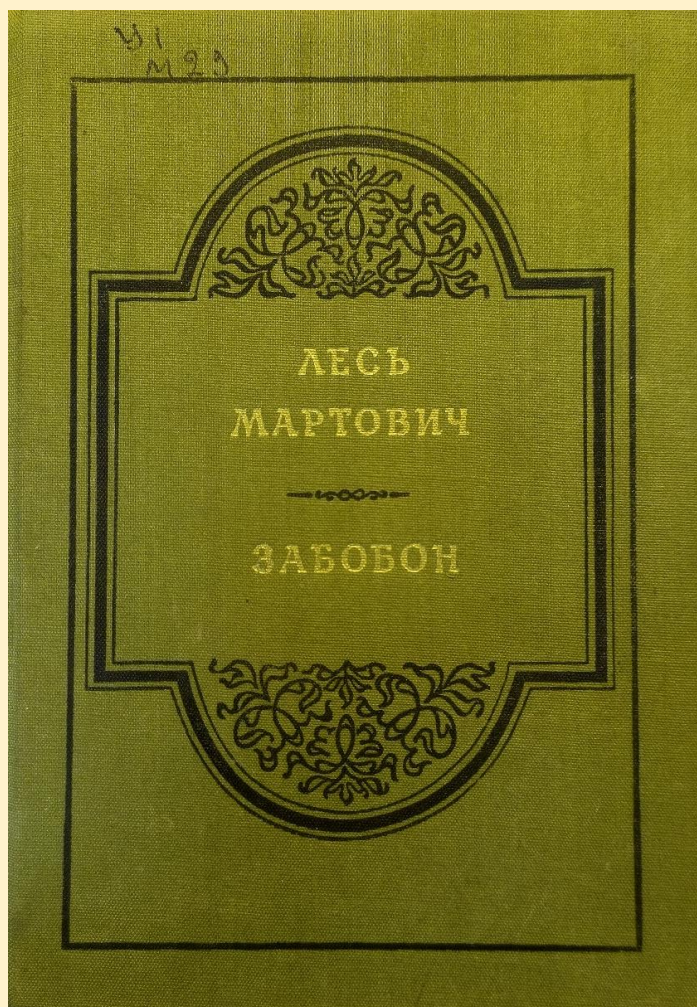
*Брошура також поважного віку, тим цінніша. У популярній формі розповідається про життя і творчість українського письменника Леся Мартовича, визначено його місце у літературному процесі XIX – початку XX століття. У праці докладно аналізуються основні твори, в яких письменник відображає побут і життя селянства Західної України, а саме Покуття. Для широкого кола читачів.*



821.161.2-3

**Мартович Л. Вибране. Оповідання / Лесь Мартович.** – Ужгород : Карпати. 1982. – 224 с.: портр. – (Шкільна бібліотека).

*До книги, розрахованої на учнів середньої школи, увійшли кращі оповідання українського письменника-класика.*



821.161.2-31

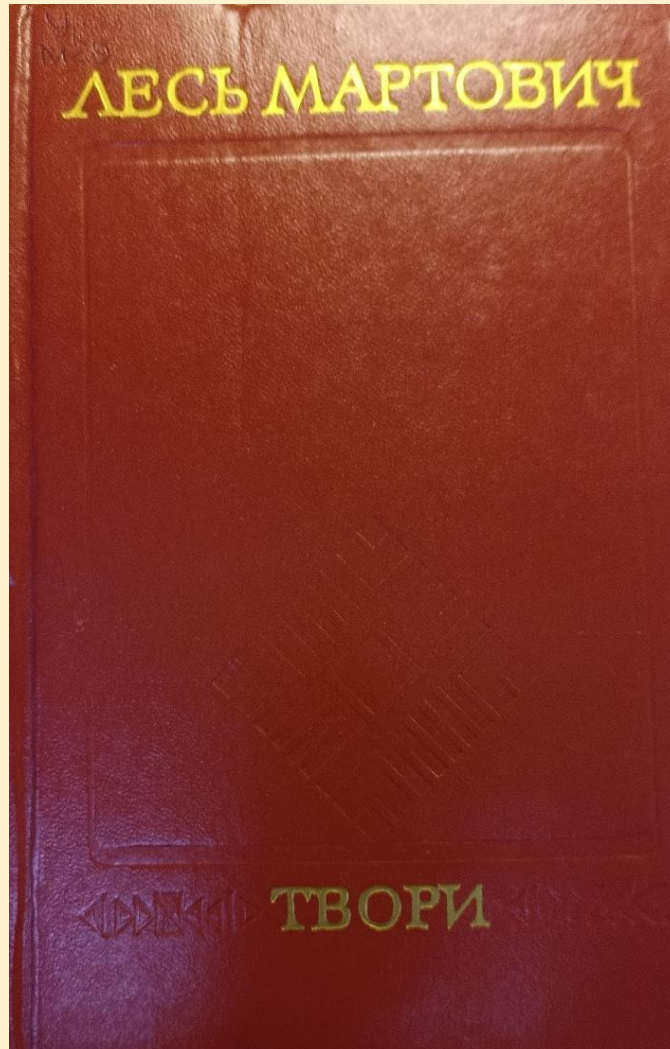
**Мартович Л. Забобон: повість /** Лесь Мартович. – К. : Дніпро, 1971. –231 с.: портр.  
*Повість «Забобон» виходить до 100-річчя від дня народження Леся Мартовича. У цьому виданні текст виправлено за автографом. Що зберігається в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР.*



821.161.2-32

**Мартович Л. Вибрані твори** / Лесь Мартович. – Ужгород: Карпати, 1976. – 95 с.: іл.; портр.— (Шкільна бібліотека)

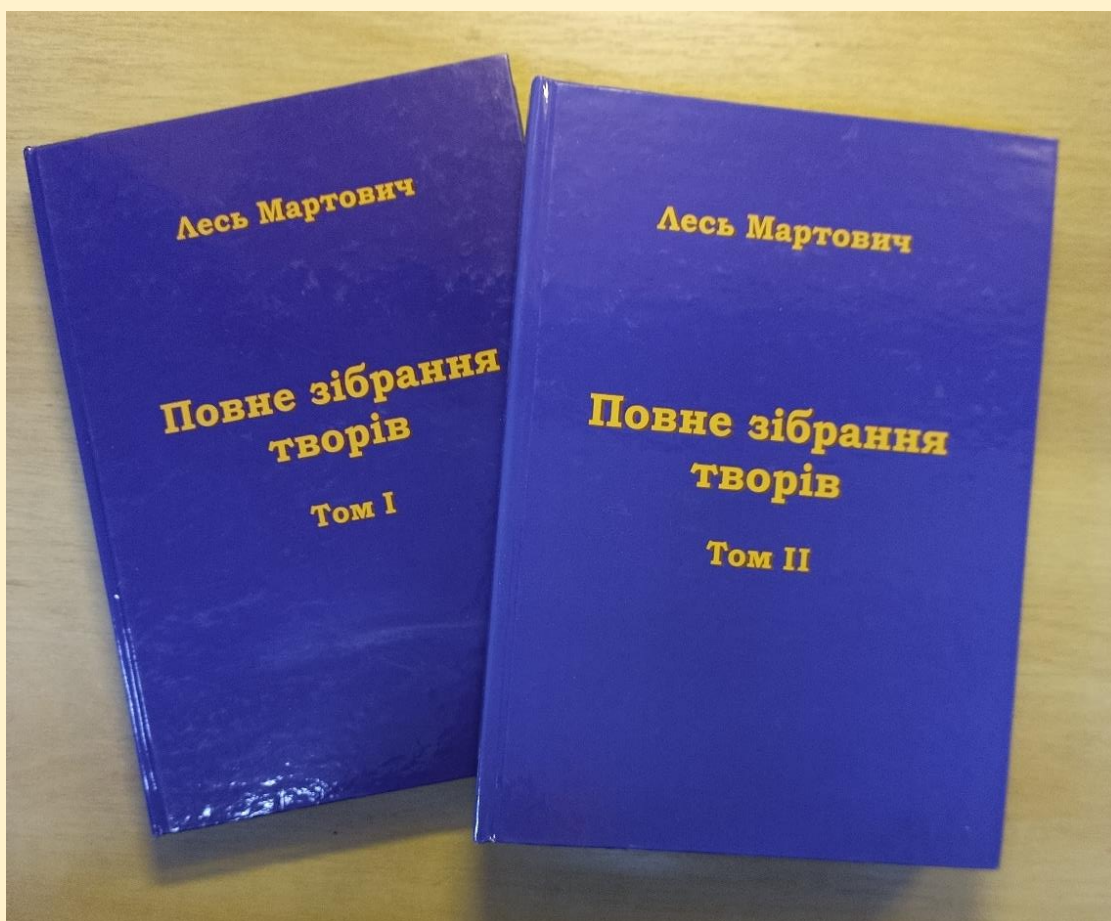
*До книжки увійшли кращі твори відомого українського письменника-класика, в яких гостро викриваються соціальні портрети села кінця ХІХ – початку ХХ століть.*



821.161.2-32

**Мартович Л. Твори** / Лесь Мартович. – К.: Дніпро, 1976. – 427 с.

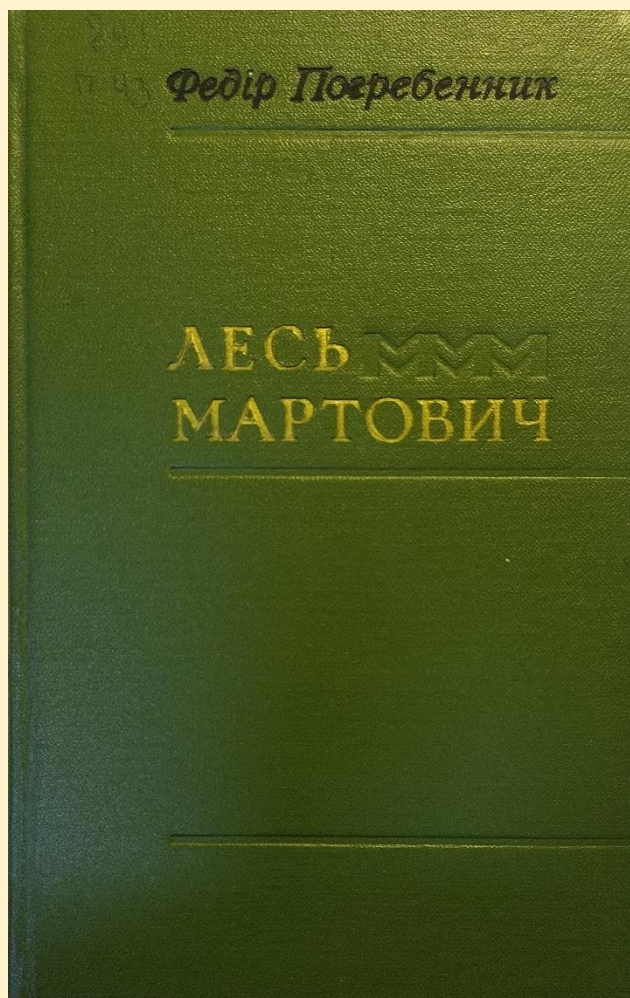
*Головна тема творів – життя галицького селянства часів австро-угорської монархії. Автор розповідає про безвихідне становище селянина-Обідняка, його політичне безправ'я, приреченість на злиденне животіння, з сатиричною гостротою викриває народних п'явок – панів, підпанків, урядовців, попів, лихварів, сільських багатіїв тощо.*



821.161.2-3

**Мартович Л. Повне зібрання творів. У 2 т. Т.1-2 / Лесь Мартович. – Івано-Франківськ: ЛІК, 2015.**

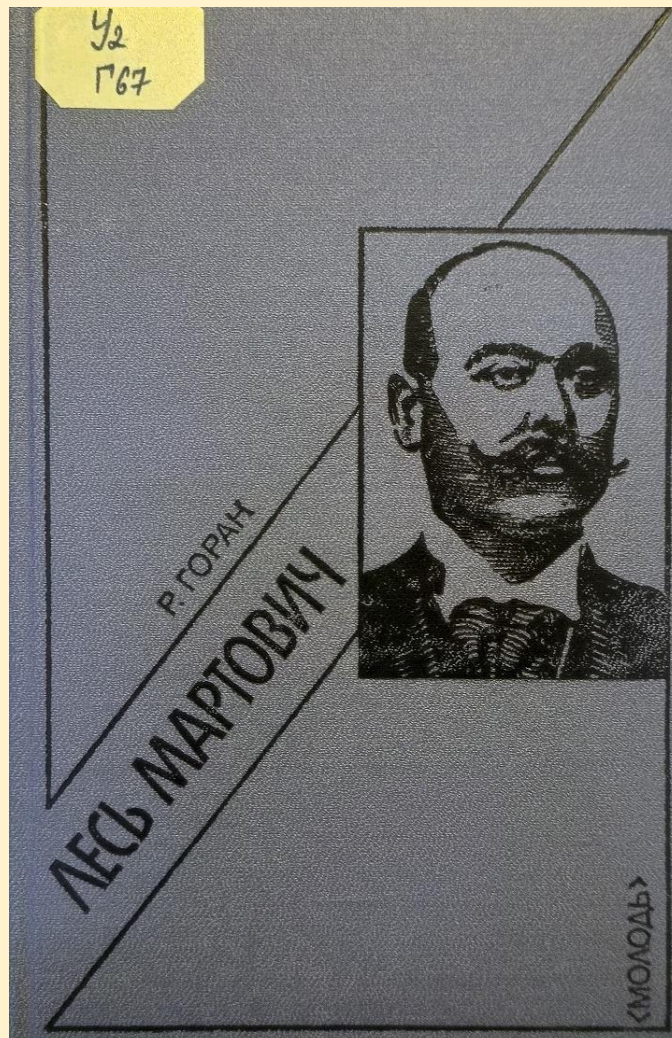
Перше видання творів українського письменника-сатирика Леся Мартовича, здійснене в Україні за часів незалежності, яке стане неоціненним джерелом для літературознавців, мовознавців, культурологів та інших фахівців, що займаються вивчення творчості Леся Мартовича тощо. А також для широкого кола читачів.



82.09.161.2

**Погребенник Ф. Лесь Мартович. Життя і творчість / Ф. Погребенник. – К.: Дніпро. 1971. –195 с.: іл.; портр.**

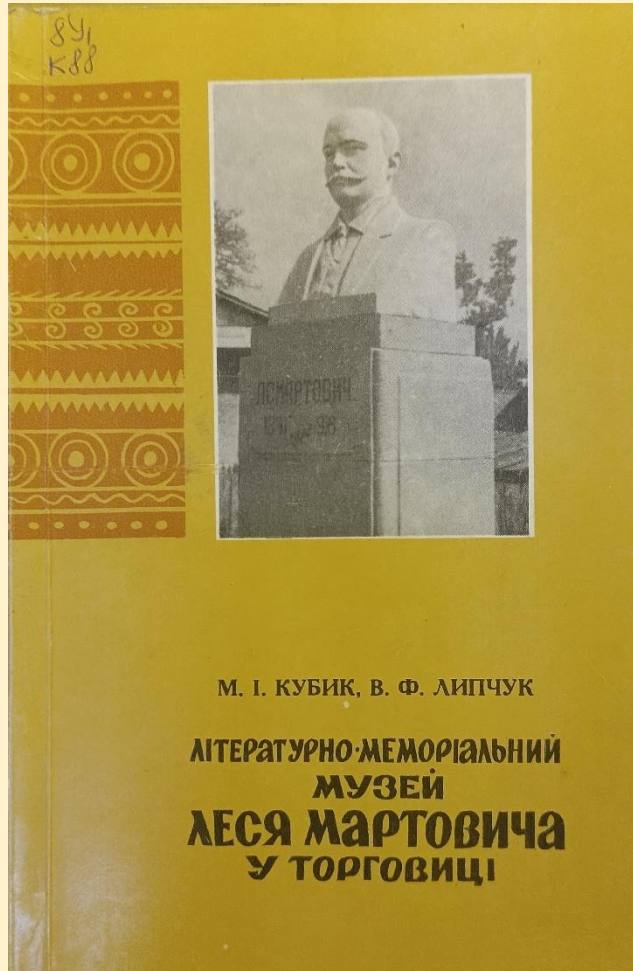
*У монографії досліджується життя і творчий шлях видатного українського письменника-сатирика Леся Мартовича. Творчість письменника розглядається на тлі громадсько-політичних подій. Автор поширює і поглиблює усталені відомості про творчість Леся Мартовича, уточнює його місце і роль в культурно-громадському та літературному житті Галичини кінця XIX – початку XX століття. Книжка розрахована на літераторів, викладачів, студентів.*



82.09.161.2

**Горак Р. Лесь Мартович / Р. Горак.** – К.: Молодь. 1990. –176 с.: іл.: фотоіл. – ( Б-ка юнацтва). – (Уславлені імена; Вип. 74).

*У книзі розповідається про життя та творчий шлях відомого західноукраїнського письменника Леся Мартовича.*



(069):82.161.2Мартович

**Кубик М.І. Літературно-меморіальний музей Леся Мартовича у Торговиці: путівник українською мовою / І.М. Кубик, В.Ф. Липчук. – Ужгород: Карпати, 1977. – 62 с.: фотоіл.**

*В селі Торговиця Городенківського району Івано-Франківської області в 1971 році відкрито літературно-меморіальний музей видатного українського письменника і громадського діяча Леся Мартовича. Путівник знайомить з експозицією музею, подає відомості про життя, літературну і громадську діяльність письменника.*

**Бібліотека ОІППО**

**Лютий 2026 р.**